

הלכות ברכת הפרות סימן רב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק עו]

ואם-כן לא צדיף המוצץ את המתיקות מהעץ מאלו סחט את קוצה הזאת ושקטא⁽⁷⁸⁾.

78 והמוצץ פירות בפיו, כתב הפר"ח (מים חיים או"ח סי' ז) שמברך את ברכת הכרי, והביאו בהג' רעק"א (סי'ח), והבן איש חי (שנה א מסעי סי'ח) כתב שתלוי הדבר, שאם מוצץ דרך לעיסה שמכניסו לפה ולועס [ואחר שגמר למוצץ המיץ מוציא את הפרי מפיו], דינם אותו כאוכל ומברך 'בורא פרי העץ', כיון שלועס את הפרי בשיניו, אך אם מוצץ שלא על ידי לעיסה אלא תופס את הפרי בידו ומוצצו, מברך 'שהכל' כיון שזה דרך שתייה, והביאו הכף החיים (ס"ק ג).

והמוצץ ענבים בפיו, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ד תשובה ז) שאף שעל המשקה הנסחט מן הענבים מברך 'בורא פרי הגפן', מי"מ נראה דהיינו דוקא שסחטם לתוך כוס, שאז קבל המשקה חשיבות בפני עצמו, אבל אם סחט ענבים לתוך פיו, אין המשקה מקבל חשיבות של יין, ואין לברך עליו 'בורא פרי הגפן'. ומ"מ אין דינו כשאר פירות שמברך על המשקה היוצא מתוכן 'שהכל', משום שמיץ ענבים אינו נחשב זיעה, אלא מברך 'בורא פרי העץ'.

והמוצץ פירות שאינם ראויים לאכילה, יבואר דינו להלן בסי' רג ס"ק ג.

[משנ"ב שם]

הלועס שרש שקורין לאקערי"ץ, גם-כן אין מברך אלא 'שהכל'⁽⁷⁹⁾.

79 והלועס גומי לעיסה [מסטיק], הורה הגרי"ש אלישיב (אשור האיש פל"ו ס"ק כו) שכיון שמרגישים מתיקות עכ"פ בתחילת הלעיסה, יש לברך עליו. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ד תשובה ח) שמברך 'שהכל', שכיון שהוא מוצץ את הסוכר הרי הוא כמוצץ קנים מתוקים.

[משנ"ב שם]

ומספקא פסק לברך 'שהכל'⁽⁸⁰⁾ וכו', ואולם בריעבד אם בנה 'בורא פרי העץ' או 'בורא פרי האדמה' יצא⁽⁸¹⁾.

80 ואף על פי שברכת 'שהכל' על הסוכר אינה אלא מספק, מ"מ במקום שיש ספק על מאכל מסוים האם יש לברך עליו ברכת 'שהכל', כתב לעיל (סי' קסח ס"ק סה ובביה"ל סי' קעד סי"ב ד"ה יין) שיברך מתחילה על מעט סוכר ברכת 'שהכל' כדי להוציא את הדבר המסופק, אף על פי שלענין דבר שמסופק בברכתו, כתב לקמן (סי' רד ס"ק ט) שאם יכול לפטור בסעודתו, עדיף שיעשה זאת. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' מא) שאף שדין הסוכר

שנוי במחלוקת הפוסקים, ומשום כך י"א שהחמיר החתם סופר בדבר, ובירך על דבר שברכתו 'בורא פרי האדמה' ועל דבר שברכתו 'שהכל' כדי לפטור את הסוכר, מ"מ נהגו העולם לברך עליו 'שהכל' בלבד, משום שנקטו לעיקר כמו שכתב הרמב"ם, שכיון שהסוכר נשתנה עד שנעשה כמלח הרי"ץ גורם שזה יתנתק לגמרי משם פרי, ולכן מברכים עליו לכתחילה 'שהכל'. והוסיף (שערי הברכה פכ"ג הע' 461), שכיון שאין זה נחשב אפילו לספק אלא ברכתו בודאי 'שהכל', אפשר לקחת סוכר כדי לפטור דברים אחרים.

81 ולכן אם מונח לפניו פרי עץ או אדמה, וסוכר, כתבו הבן איש חי (שנה א פינחס אות טו) והבן החיים (ס"ק קו) שיקדים לברך על הסוכר לפני הפירות [אף שכתב השו"ע לקמן (סי' ר"א ס"ג) שברכת פרי העץ או פרי האדמה קודמות לברכת 'שהכל'], משום שאם יברך תחילה על הפירות, ספק שמא נפטר הסוכר בברכת הפירות. אמנם בדיעבד אם בירך 'בורא פרי העץ' תחילה, כתב שם שיברך 'שהכל' על הסוכר, מאחר שלא התכוון לפטורו.

[ביה"ל ד"ה על הסוקן]

מידי דבני אשטא דפרקא⁽⁸²⁾.

82 והיינו עלי הצלף, שדינם התבאר לעיל בס"ו.

[משנ"ב ס"ק עט]

פרוש, והוא אצלן לברך, לפיכך אין מברך עליהם כלום⁽⁸³⁾, שאין הנאה באכילתן כשהם יבשים⁽⁸⁴⁾. ואם אצלן עם צוקער וכדומה, מברך 'בורא פרי האדמה'⁽⁸⁵⁾.

83 אמנם, לענין שומים ובצלים שהוקינו והם חריפים מאד ואין דרך לאוכלם ללא פת, וכן שומים ובצלים רכים במדינות שאין דרך לאוכלם ללא פת, כתב לקמן (סי' רה ס"ק ה) שמברך עליהם 'שהכל'. וביאר הגרש"ו אויערברך (קובץ צהר, אהל ברוך עמ' רכ) שהחילוק הוא, ששומים ובצלים גם כשנאכלים עם דבר אחר הם נאכלים חיים כמו שהם, אבל פלפל הדרך לשחוק אותו קורם שמערבו, ולכן כשהוא בפני עצמו אינו מברך עליו כלום.

84 אבל לענין מלח, שכתב השו"ע לקמן (סי' רד ס"א) שמברך עליו 'שהכל', כתב במשנ"ב (שם ס"ק ה) שטעם הדבר הוא משום שיש לו מכך על כל פנים הנאה קצת כשנתנו לתוך פיו.

85 וכן זיתים, שמחמת מריחתם אין מברכים עליהם כלל לפני שנכבשו, כתב הכף החיים (ס"ק לה) שאחר הכבישה מברך עליהם 'בורא פרי העץ' מפני שדרכם בכך.

הלכות פרבת הפרות סימן רב

קט באור הגולה

ו רמב"ם פרק ח מהלכות קרבות ו פרבות לו ח שם בחטופות ט שם י שם פקמרא

מברכים 'שהכל' (ובינו ודוחם נתיב י"ז ח"ב ובי"ו): **טו** (עג) *יעל הסוקא ר"י מברך (נד) (ער) 'שהכל'. (עה) וכן המוצין קנים מתוקות (עו) 'שהכל': **טז** יעל פלפל (עו) ונגביל יבשים יועל הקלאו של גירופלי (רוצה לומר, נעגלי"ם⁸²) (עה) וכל פיוצא בזה, (עט) שאין דרך לאכלם אלא על-ידי הערבות, אין מברך עליהם (סה) פלום: **יז** יעל אגוז (טו) מושקא ט (פ) 'בורא פרי העץ'. יעל קנילה (רוצה לומר, צימדין⁸³) (פא) 'בורא פרי האדמה': **יח** 'על פלפל ונגביל פשהם (טו) (מן) (פב) רטבים, 'בורא פרי האדמה': הגה כל הפרות

שערי תשובה

[כז] רמב"ם. עמ"ש. ועין לקמן סי' רג ברוך בשמים שחוקים עם צמח עיר שקורין מאגן-פולרי⁸⁶, ובעצרת-הפארת כתב גם בפלסין שעושין מהם מאגן-פולרי, מברך בפה"א. אבל מה שעושין לטבל לא שוף ברכה, דמכוח על העקר כו, ע"ש, ועין ברי' שלשול ונותן המושקא ט לרוף השכר כדי שיצטרף, דמי לשמן ונת כמיש סעף ד. וכיחוד גיל הכששותה לצמחו. אעפ"י שנותן ג"כ מושקאט לתוכו לרפואה ול"ד לשמן דלציל⁸⁷: (כז) רמב"ם בפה"א. ועין שקורין לאקרי"ץ⁸⁵ בפה"א, עטרת-קנים בשם

באור הלכה

שחרץ בזה. והנראה לעניות דעתי כהבתי: * על הסוקא ר"י. הוא לשון הנמכ"ם, והטור חשיג עליו ולא דמי לרוב המורים, דאין המורים עומדים בעקרום לכה, מה שאין כן בזה שהקנים עומדים בעקרום לטחיטת הסוקא, אם כן הו' להו פניהם ונכבים שפרי היוצא מהם הוא כמותם, ובהיה"יוסף כתב עליו דבריהם של טעם הם, אלא דלוקמא טוב לחוש לרצת הרמב"ם שפברו על הכל 'שהכל' רבוה יוצא לכלי עלמא. אכן בכסף-משנה חזר בו וכתב דהטור לא ראה מעולם אותם קני העוקער, ובאמת בארץ מצרים שיש גדלים אותם הקנים נמכרים לאלפים לטעין אותם בפה, ואס"כ אין עקנם דוקא לסקטם ולעשות מהם צוקער, ולהכי אף שסקטם לא עדיפי משאר מ"פירות שאינם אלא נעה [בן] הוא קטב פנתו, ולא פ"י, ויכר השיגורו המאחרונים, וכן השיגור הנדב"ז לטור בהשגה זו. אלא דבאמת אם זהו עקר טעם הרמב"ם, אס"כ הו' תיח העוקער בעצמו אינו אלא רטב פשאר מ"פירות, אבל לפי זה הנה לו להתרמב"ם להחליט לברך 'בורא פרי העץ' או 'בורא פרי האדמה' על הקנים בעצמם כשמוצעים אותם, ופשטות לשון הרמב"ם משמע דהקנים לא עדיפי מהעוקער בעצמם; וזהו, דבעקר תדבר בודאי דוקו דברי הטור, דעקר פרי קנים האלו הוא העוקער שעושים ממנו שהוא דבר חשוב, ולא משגחיין בפה שפמה אלפים מוצעים בפה את העץ בעצמו, דאינו אלא הנאה כל-שהוא ודבר ספל, ובודאי עקר נטיעתו הוא על דעת העוקער, וכן מברך באמת בפה"ג בעצמו וזה לשונו: סבר קנה דילה ודאי עץ הוא, וכי נטעי לה אנשי ודאי נשי אדעתא דסבר נטעי לה וכי' ומה שכתב 'זמר', פשוט דקאי על מה שאמר בהתקנה דוראי עץ הוא, ועל זה קאמר הגם נטיעתו הוא עקר להסכרו, וכן כתב האשכול דנטיעתו הוא אדעתא דסבר, וכן כתב הר"י בהלכותיו לזכר פשוט דוק אדעתא דעוקער נטעי לה, וכן הוא גם כן דעת הגר"א בבאורו שדחה דברי הנספח-משנה. אלא דטעם הרמב"ם הוא באמת פשוט מאד לעניות דעתי, דהא בבה"ג גופה איתא דחיה לרצה קפויטא, וזה לשונו: סבר וקניא דסבר 'בורא פרי האדמה', ולא מוטע דסביבא להו דקנה לאו עץ הוא, אלא הכין סביבא להו, דאף-על-גב דעין הוא, כדן דלאו פירי קמפיין ולא פירי קאכליין לא מתאמר לן 'בורא פרי העץ' אלא 'בורא פרי האדמה', מידי דמני אשומא דפרתא⁸², עד כאן לשון פ"יג ונדבריו אלו אשתמשה מהנדב"ז שכתב דפלגמיהו הוא משיח דאית ביה פמה שאין מתלפיים גזעם פי אש שמי שנים ואת בהו דמתלפיים גזעם ג' שנים, עין פ"ט. והרמב"ם סובר דבורא הסבבא הוא פדשה שניה [ולאור], שכתב שפל הגאונים סוברים דברכתו 'בורא פרי האדמה', אלא דסביבא להו דלאו פרי הוא כלל, ומטעם הפה"ג הנ"ל, ואין לברך גם 'בורא פרי האדמה', ולא דמי לשומא דפרתא דעל-פל-שנים אוקלין אותם, מה שאין כן בזה שאי אפשר לאכלו אלא למצין את השעם הפתוח, ויכ"י האי ונא לא קציתו פ"ש"ס דלברך על זה בפרת הפרי, וזהו פונת הרמב"ם שכתב שאין זה נקרא פרי, ולפי זה לא שרי פרות להרא"ש בסעף י, דבכלהו יש פרי, מה שאין כן בזה שאיננו פרי כלל אלא עץ שאי אפשר לאכלו אלא שיש בו טעם מתוק, ולפיכך אין לברך על הסוקא וכל-שכן על העץ בעצמו אלא 'שהכל'. אלא הלפי זה, בעוקער שלנו שנעשה מן ירקות שקורין בורקע"ס, ואס"כ אף אם נימא דלא תלו במי-שלקות שהמים כמותם, וזהו אפשר דוקא במכשל שלקות ולא בעצמה דבר חדש מהשלקות ככדון וידן, אבל על-כל-פנים לא גרע

באר היטב

(נד) שהכל. ודעת הטור דברך בפה"ע. וכתב הש"י: ונראה פשוט שאם יש לפניו פרי אחר שיברך עליו, יצא גם על הסוקא ר"י, ודעת הטור עקר: (סה) פלום. וה"ה גלגין וציטור⁸⁴, פבר"ם מ"א: (כו) מושקא ט. שקורין מושקט-טוס, דפרי גבור הוא ורגילין לאכלו ביבש, ול"ד לסעף יד. ומי שיש לו ד. וכיחוד גיל הכששותה לצמחו. אעפ"י שנותן ג"כ מושקאט לתוכו לרפואה ול"ד לשמן דלציל⁸⁷: (כז) רמב"ם בפה"א. ועין שקורין לאקרי"ץ⁸⁵ בפה"א, עטרת-קנים בשם

משנה ברורה

טו (עג) על הסוקא ר"י. פרוש, שבארצותם גדלים קנים מתוקין, וסוקטין אותם ומבשלין מימיהם עד שיקפה ודקה למלח [רמב"ם: ט]. (עד) 'שהכל'. דלא עדיפי מדבש המרים דחשבינן לה רק בוצה בעלמא וברכתו 'שהכל', וכל-שכן בזה שנשחטנו על-ידי הבשול [רמב"ם: ט]. (עה) וכן המוצין. פריש, שמוצין קני הסוקר בעצמם: (עו) 'שהכל'. גם כן מטעם הנ"ל, דהא הקנה בעצמו הוא עץ בעלמא ואי אפשר לאכלו, אלא שיש בו מתקיות, ואם כן לא עדיף המוצין את המתקיות מהעץ מאלו סחט את הוצה הזאת ושתאו⁸⁸). וכתב בחי"א דם, דהוא הדין הוועס שרש שקורין לאקרי"ץ⁸⁵, גם כן אין מברך אלא 'שהכל' (טו), דגם הוא עץ בעלמא אלא שיש בו טעם מתוק, ודע, דאף שהשלקות-ערוף סחט לדינא דעל הסוקר ועל הקנים ברכתו 'שהכל', באמת יש בזה דעות בין הראשונים, כמו שמוכא בטור ובית-יוסף, ומספקא פסק לברך 'שהכל'⁸⁹ רבוה יוצא בדיעבד לכלי עלמא, ואולם בדיעבד אם ברך 'בורא פרי העץ' או 'בורא פרי האדמה' יצא⁹⁰, וכן בעוקער שלנו שנעשה מבורקע"ס גם כן יש לברך לכהחלה 'שהכל', ודיעבד אם ברך 'בורא פרי האדמה' יצא, וכמו שבארתי הכל בבאור הלכה, עין שם: **טז** (עו) ונגביל. הוא מה שקורין אינגבע"ר: (עה) וכל פיוצא. גאון (טו) גלגין וציטור⁸⁴: (עט) שאין דרך וכו'. פרוש, והוא אכלן לבדן, לפיכך אין מברך עליהם כלים⁹¹, שאין הנאה באכילתן פשהם רבשים⁸⁴, ואם אכלן עם צוקער וכדומה, מברך 'בורא פרי האדמה'⁸⁵ [פ"מ ג]: **יז** (פ) 'בורא פרי העץ'. דפרי הוא, ורגילין גם כן לאכלו ביבש, ומי שיש לו שלשול ונותן לתוך השכר מושקא ט כדי שיצטרף, (פו) אם אינו צמא ואינו שותה אלא לרפואה, המושקא ט עקר והשכר ספל ומברך 'בורא פרי העץ', כמו גבי שמן לעיל בסעף ד, ואם הוא תאב לשותות השכר גם בלא רפואה, אף-על-פי שנותן לתוכו המושקא ט לרפואה, השכר עקר ומברך 'שהכל' ופוזר את המושקא ט: (פח) והוא הדין גבי שמן לעיל, כשהוא תאב לשותות מי אנגרון והשכר, אף-על-פי שנותן לתוכו השמן לרפואה מברך על השכר לבד אם הם הרב: (פא) 'בורא פרי האדמה'. פי הוא גדל על הארץ כמו קנים, ורגילין גם כן לאכלו ביבש: **יח** (פב) רטבים וכו'. ונגביל לאו פירא הוא אלא שרשים מן העץ סחט הקרקע. ופלפלין, אף-על-גב דגדלין על אילן, פינן דאין נוטעין אלא על דעת שיתבשו ויאכלו רבן שהוקין בתערבת כתבלין, ואין נאכלין לבדן אלא לפעמים, קרוב הדבר שיברכו על זה 'שהכל', כמו קורא בריש סימן רד; אלא לפי שמעט מהן נאכלין בריטיבותן, אדעתא דהכי גמי נטעי קצית, לכן מברכין עליהן

שער הציון

(פו) ב"ח ומגן-אברהם: (פו) מגן-אברהם ופרי-מגרים והגר"י ותי"א דם, ולא כאליה רבה: (פח) מגן-אברהם והגר"י: תרגום: 1 סכר. 2 צפרן. 3 קמחון. 4 סוגים של בשמים. 5 ישיש [ש"ש מתוק]. 6 אבקה לקבה. 7 סלק-סכר.

הלכות ברכת הפרות סימן רב רג

שיודע בהם שהם עקר הפרי, מברך עליהם 'בורא פרי העץ'. (פג) ושאין עקר הפרי. 'בורא פרי האדמה'. (פד) ואם הוא (כז) [כס] מִסֶּסֶק בו אם הוא עקר הפרי או לא, (פה) 'בורא פרי האדמה', ואם אינו יודע (פו) מה הוא, מברך 'שהכל' (טו):

א ברכות ל"ה ב שם מ' וברכות על פי הורש"ל דמסכת פלאים אף על פי שבע"ז מתקנים כשנה לשנה (* וקרא לצי"ח דע"ז שנקתה וק"א ש"ז אחר סעוף : וכן הוא בחושבת הגאונים שהביא הפיה"י וס"ף)

רג דיני ברכת פרות הארץ, ובו ח' סעיפים:

א על פרות הארץ מברך 'בורא פרי האדמה': **ב** (א) על התותים הגדלים בסנה, 'בורא פרי האדמה': הגה*! דלא מקרי עץ אלא (ב) שמוציא עליו מעצו, אבל מה שמוציא עליו משנשיו לא מקרי עץ, והני פיון (ג) דכלה עצי לגמרי (ד) [ה] בחרף והדר פרה משנשיו, מברכין עליו 'בורא פרי האדמה' (טו ומרדכי בשם זשוכת הגאונים):

באר היטב

ס"ח, ע"ש: (כז) **מִסֶּסֶק**, הינו אחר שלמד, אבל מי שלא למד לא יאכל עד שילך אצל חכם ללמדו, ש"ס, מ"א:

(ב) **בחרף**, וא"כ היה בקרי שקורין ברוימקע"ז ופרי אדם שקורין ערפער"ט מברך בפח"א, מבר"ס ב"ח. והמ"א קתב משם האגדה שיקברו בפח"ע, שכן הענף מתקנים נמים הרבה, וכי שקיל פרי, הדר אתי מאתו ענף עצמו, וכן עקר, וכן אותם שקורין בפולין יאגדע"ס! השחורים, אבל הארזים הגדלים בעשבים מברכין בפח"א. ואותם האדמים הנמצאים בצמח וגם יש מין הנמצאים בחרף ואין בהם אלא טרף בעלמא גנוס ברוף סרצנים ומוצצין אותן וחרקין אותן, נאוי לברך עליהם שהכל, דהקלפה והגרעין אין ראויים

משנה ברורה

(פט) 'בורא פרי האדמה': (פג) ושאין עקר הפרי וכו'. כ"ל בסעיף ו. ועין לקמן בריש סימן רו במשנה ברורה⁶⁸: (פד) ואם הוא **מִסֶּסֶק**, הינו אחר שלמד ואינו יכול לברר, אבל מי שלא למד לא יאכל עד שילך אצל חכם ללמוד ברכות [גמרא]: (פה) 'בורא פרי האדמה'. שאף אם הוא פרי העץ, יצא בדיעבד בברכת 'פרי האדמה', כדלקמן בסימן רי"ט⁶⁹: (פו) מה הוא, הינו, שמה הוא מין שברכתו 'שהכל':

ב (א) על התותים הגדלים בסנה. שקורין (ב) מו"ל-כ"ב בע"ז ומאלינע"ס. ויש מיני מו"ל-כ"ב ע"ז שגדלים באילן ומברכין עליו 'בורא פרי העץ', וכן מאלינע"ס שלנו גם כן ידוע שגדלין באילן שמתקנים משנה לשנה, ומברכין עליו 'בורא פרי העץ' [דה"ח וח"א]. ושטענע"ל-נוס"ל⁴ (ג) שגדלין על עצי-יער צריך עיון, כי אין טוב פליקף למאכל פי אם אחר הפשיל, ודמי לבגרי-אסא המבאר בסעיף ה, ולא דמי לתותים הגדלים באילן שכתבנו דמברך 'בורא פרי העץ', דטובים הם למאכל כשנשתהו על האילן: (ב) שמוציא עליו מעצו. ואז (ג) יש על פרו' שם פרי-עץ אף אם העץ הוא גבעול דק: (ד) דכלה עצינו⁵. יפרי שקורין ברוימקע"ז ופרפערט, דעת המגן-אברהם ואלה רבה דברך עליהם 'בורא פרי העץ', שכן הענף מתקנים נמים הרבה, וכי שקיל פריא הדר אתי מאתו ענף עצמו. ופרות אדמים, שקורין פאזיקקע"ז⁴⁵, הגדלים בחוף היערות, מברך עליהם 'בורא פרי האדמה', ואפלו אותן הגדלים בפגות, מסיק חת"י-אדם דנכון לכתחלה שיקברו עליהן 'פרי האדמה', וברע"ב לשרבך 'בורא פרי העץ' יאכל רק מעט⁶ כדי שלא תחבטל הברכה ולא יתור⁶. ופרות שגדלין על אילנות קטנות, (ז) אף שגבהן פחות משלשה טפחים, כמו יאגדע"ש⁶ שחורים, דעת המגן-אברהם ועוד כמה אחרונים לברך עליהן 'בורא פרי העץ', אף העולם נוהגין לברך 'בורא פרי האדמה'⁷, ואפשר דטעמם דלא תשיבי כל-כך פרי. ומיני

שערי תשובה

אפרים ט"ז פנה: [כס] **מִסֶּסֶק**, עין בה"ט והחבו תרי דהא דאמרין בש"ס הנחנה בלא ברכה כאלו מעל, אף אם לא ידע רק ברכת שהכל יצא מירי מעילה, אלא דאפי' צריך ללמד הברכה הראויה לכל דבר, עכ"ל. ובא"ד קתב אהא דאמרין מאן דבעי לפתחי תמיד לקיים מלי דברכות, ולקאונה אם לא ברך רשע מקרי אלא ש"ל ברכה הראויה לו, וקתב שלא יאמר אפטר בברכת שהכל כי ה"ו בור שקללהו חכמים, אלא יש ללמד לידע, ומה שהוא ספק דינו שהכל, ואם הוא דבר שכול לפטרו בחוף השעורה צריך טפי כמ"ש בסימן רד סעיף קטן כ:

[ל] **בחרף**, עין בה"ט, ומי"ש, ואותן הקדמים הנמצאים בו, והן אותן הנמצאים במקורבנו שקורין קאליט, ובסמ"ג מחסיר קנה שיקברו על פרי אחר בפח"ע תחלה וגם יתקן מים וברך שהכל, ע"ש, והינו משום דקשקשא לה מיתים ונעבים

באור הלכה

משאר מפרשות שנקאו על-ידי בשול, דלקרא"ש מברך קעל פרות, וגם הושב"א מודה, דהא איהו לא פליגי אלא משום שאין דורן של פרות אלו להוציא משקים אלא אולתין אותם בעין, ויגדו דידן פלי עלמא יודעין שיוציען אלפי שדות רק בשביל זה, וגם הנדקות הוא מין קטור שנקראים בוריקעס מתוקים שעומדים העקר רק להוציא מהן צוקער², אס"ן לבריה על הצוקער 'בורא פרי האדמה' כמו על הבוריקעס בעצמם, ואין לנו טעם קנה לברך 'שהכל' אלא לפי סברא השניה שזכר הרמב"ם והוא כפני שמשתנים על-ידי האור, וסברא לה להרמב"ם דלא תקנו על זה ברכת הפרי שמונה יצא, כיון שאין נכר כלל לעין אדם שמפרי או מירק פלוגי יצא דבר³, שפרי הוא עקשו פתחית מלח, ואין לברך בכגון זה אלא 'שהכל'. והנה לענין דינא, אף שהרבה מהראשונים [והם הפה"ג בדעה קטנה והר"ח והתוספות והרא"ש והמרדכי והטור והר"ם] דעתם דיש לברך 'בורא פרי העץ' על הצוקער העשוי מהתנים, וכן גם כן דעה כמה אחרונים [הפ"ח וט"ז והב"ר], המעקר הידן הוא כהפ"ג וסיעתו הנ"ל, ככל יקוב למעשה בדיאי יש לנהג לכתחלה דעת השלחן-ערוך שפסק בהרמב"ם דמברך 'שהכל', דבזה הלא יוצא לכלי עלמא, וכמו שכתב במת"י וס"ף וב"ח וכן העתיקו כמה אחרונים למעשה. ואף על הצוקער שלנו שנעשה מבוריקעס נהגו העולם גם כן לברך 'שהכל', וקראו דמסכו קנה על דעת הרמב"ם ונסבדו משום שושמנה על-ידי האור, אף בדיעבד אם ברך 'בורא פרי האדמה' על צוקער שלנו, או על צוקער של קנים בין 'בורא פרי העץ' או 'בורא פרי האדמה', יצא [ובן פ"שע מלבוש ואלה רבה והגר"ח], דהנה הראשונים הנ"ל שהזכרתי סברא להו לברך 'בורא פרי העץ' על הצוקער של קנים, ויש עוד פקח ראשונים הסבירא להו דמברך עליהן 'בורא פרי האדמה', הינו פלמדי רבנו יונה והרא"י בהלכותיו, ע"ש, והפ"ב, וגם הרמב"ם כתב שכן הוא דעת כל הגאונים [אלא שהוא חלק עליהם], וגם בלאו הכי אם ברך על פרי העץ 'פרי האדמה' יצא, ותמה על הס"ז שיעץ לצאת מספקא, שיקח פרי העץ ויבין לפטור בברכתו על הצוקער, ותמה: אמאי לא חשש לשיטת כל קב רבנותא הנ"ל דסברא להו דברכותו רק 'בורא פרי האדמה', ולפי זה אפלו בדיעבד לא יצא לדעת כל הני גדולים, ויתור טוב הנה לו לעץ אף לסבתו דהעקר בדעת הטור שיקברו 'בורא פרי האדמה', ויצא קנה בדיעבד אף לדעת הרא"ש והטור, וכן דחה האלה רבה את דברי הס"ז. ודע הלענין מוצץ קני צוקער יש גם כן דעות בפוסקים אם 'שהכל' או 'פרי העץ' או 'פרי האדמה', ויעלין לכתחלה יש לברך 'שהכל' דעת השלחן-ערוך, וברע"ב

יאגדע"ש⁷ וזרעונוי"ט⁸ שמוצצין מהן הפשקה וחרקין הקלפה, (ה) יש דעות בין האחרונים אי מברכין עליהן 'בורא פרי האדמה' או 'שהכל'⁹, (ו) אבל על קאלינע"ס⁹, אף שגדלין באילן, בודאי יש לברך עליהן 'שהכל', שאין האכל ראוי לכל¹⁰, ואפלו אם בולע

שער הצי"ח

(פג) דע דפסק השלחן-ערוך הוא בדעת הר"ף והרמב"ם ורב האי גאון, והגרא בבאורו פסק דפסקין נטיבמא 'בורא פרי העץ', דדעת הנאב"ד והש"א והרא"ש⁶⁷, וכן מצאתי בתדושי הרא"ה שכתב דטעות-סופר הוא בהר"ף וצריך לומר: 'בורא פרי העץ', אמנם לעמ"ת זה מצאתי חכל ראשונים דקומי בשיטת הרמב"ם, והם האשכול והסמ"ג, וכתב שם שכן היא דעת בה"א ועקר, ומשמע שם שהיה להם הנראס בנקרא בן: (ב) אלה רבה: (ג) פרי-קנדים בסימן רד אות כג: (ד) חת"י-אדם: (ה) חת"י-אדם: (ו) דדעת המגן-אברהם לברך 'שהכל', והעמיקו דבריו האלה רבה והגר"ז, ותמי"א גם פתב שהמנהג לברך 'פרי האדמה', עין שם: (ז) חת"י-אדם:

תרגום: 1 סלק-ספר. 2 ספר. 3 תות-סנה ופטל. 4 מין גזול. 5 פרי תגול בר, דוקה לתות-שדה. 6 אבמיות. 7 מתי צות. 8 סביצות. 9 פרי אדם קטן שגדל באשכול על אילן נביה ונקרא מורון.

הלכות ברכת הפרות סימן רב רג

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה על הסוקר]

כיון שאין נכר קלל לעין אדם שפסקי או מנך פלוני יצא דבר זה⁸⁶.
 (86) ולגבי פירות מסוכרים, כגון דובדבן מסוכר, הורה הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פל"ז ס"ק יא, וזאת הברכה הערות ומקורות ללוח הברכות אות פט) שברכתם 'בורא פרי העץ'. דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה, פסח פ"ט הע' 84), שפירות שמייבשים אותם עד שמאבדים טעמם לגמרי, הריהם כעץ בעלמא, ואף שאחר כך שבים ומרכיבים אותם ומחזירים להם טעם ע"י חומרים כימיים, מ"מ כיון שאיבדו את טעמם, והטעם שיש בהם עכשיו הוא רק ע"י פעולה כימית חיצונית, אינם שבים לברכתם הראשונה ומברכים עליהם 'שהכל'.

[שענה"צ ס"ק פט]

הפולקין וטיקמא 'בורא פרי העץ', כדעת הנא"ד והנש"א והרא"ש⁸⁷.
 (87) וכיון שיש מחלוקת בדין הפלפלים, כתב הכף החיים (ס"ק קיב) שאף שאנו נוקטים למעשה שמברך עליהם 'בורא פרי האדמה', אך כיון שיש אומרים שעיקר ברכתם 'בורא פרי העץ', מי שבירך 'בורא פרי העץ' יצא בדיעבד.

[משנ"ב ס"ק פג]

ועין לקמן בר"ש סימן רז במשנה ברוך⁸⁸.
 (88) שם (ס"ק ג) התבאר שפירות הגדלים על האילן וברכתם 'בורא פרי האדמה' משום שלא נגמר הפרי או שאינם עיקר הפרי, אם בירך עליהם 'בורא פרי העץ' יצא.

[משנ"ב ס"ק פה]

שאף אם הוא פרי העץ, יצא בדיעבד בברכה 'פרי האדמה', כדלקמן בסימן רנ"ו⁸⁹.

(89) ואף על פי שנתבאר שם (ס"ק ג) שהלכה כמג"א שבדבר שאינו עיקר הפרי אם בירך 'בורא פרי העץ' יצא, וא"כ מהי העדיפות לברך 'בורא פרי האדמה', כתב החיי אדם (כלל נא ס"ב) שלכתחילה מסתבר יותר לברך 'בורא פרי האדמה', שבכלל זה גם כן פרי העץ, ורק בדיעבד כשטעה ובירך 'בורא פרי העץ' יצא ידי חובה, שלא אמר שקר שהרי מין העץ הוא. ובשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' נח) ומחצית השקל (סי' רי ס"ק א) כתבו שכיון שהדין שבורא פרי האדמה פוטר את פרי העץ מפורש במשנה (ברכות מ, א) ואילו שבורא פרי העץ פוטר כשאינו עיקר הפרי אינו מפורש, עדיף לעשות כמפורש במשנה. ויש להוסיף שכשעשה"צ שם הביא כמה פוסקים שחלקו על המג"א, וא"כ עדיף לצאת ידי חובה אף לדעתם.

סימן רג

דיני ברכת פרות הארץ

[משנ"ב ס"ק א]

שגדלין באילן שמתקנים משנה לשנה, ומברכין עליו 'בורא פרי העץ'⁹¹.

(1) אכן אם העץ אינו מתקיים בחורף, ובירך על הפרי 'בורא פרי העץ', כתב לקמן (סי' רז ס"ק ב) שאף בדיעבד לא יצא, משום שהוא בכלל פרי האדמה.

[משנ"ב ס"ק ב]

ואז יש על פרוו שם פרי-עץ⁹².

(2) והחזו"א כתב (ערלה סי' יב ס"ק ג), שגם באופן שמוציא פירותיו

מן הגזע, אם הגרעין מגדל פרי בשנה ראשונה והגזע אינו מתקיים יותר משלש שנים, אינו נחשב לעץ וברכתו 'בורא פרי האדמה' [וביאר לפי זה הטעם שמברכים על חציל 'בורא פרי האדמה', וראה מה שכתבנו להלן ס"ק ד]. עוד כתב (שם) על פי הגר"א בביאור הירושלמי, שדין זה של מוציא עליו מגזעו או משורשיו נאמר רק כשיש להסתפק אם הוא אילן או ירק, אבל בודאי ירק, כגון כרוב וכיוצא בזה, אף שגזעו מתקיים ומוציא עליו מגזעו בכל שנה, נחשב ירק [וכתב שם לדון מהו הגורם שמחשיבו לוודאי ירק].

ולגבי פרי הפאפיה, כתב בשו"ת רב פעלים (א"ח ח"ב סי' ל) שאף שהוא מתקיים משנה לשנה, מ"מ אין מברכים עליו 'בורא פרי העץ', מפני שמבואר בשו"ת הרדב"ז בשם התוספתא שכל שמוציא פירות באותה שנה שנורע נחשב כירק, ועוד, שהגזע שלו חלול ואינו דומה לאילן, וכן הביאו דבריו להלכה הכף החיים (ס"ק יג) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ז תשובה מ). ובשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קסה) פסק בטענות אלו, וכתב, שמספק יש להחמיר לענין ערלה, שיש לחוש שזמא דינו כעץ, אך לגבי ברכת הנהנין הורה הגר"ש וואנר (שערי הברכה פכ"ג הע' 547) שמספק יש לברך עליו 'בורא פרי האדמה', וכן דעת הגר"ש אלישיב (וזאת הברכה הערות ומקורות ללוח הברכות אות סו) שעל פרי הפאפיה מברך 'בורא פרי האדמה', אף שלענין ערלה, דעתו (ישא יוסף ח"ב ורעים סי' א) שמספק יש להחמיר שלא לאוכלו.

[משנ"ב ס"ק ג]

הקלה יצוי⁹³.

(3) ולגבי עץ שעבר 'הנדסה גנטית' [שמכניסים חלקיקי תאים מעץ אחד לחברו, ובוה משנים את תכונותיו של המין השני] וגידלו עליו עגביה, כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' צו אות כז) שצריך לברך עליה 'בורא פרי העץ', הואיל והיא גדלה על עץ גמור, ואף שאותו המין גדל בעיקר באדמה ולא בעץ, ואף שזה גדל על עץ רק על ידי אדם [וראה מה שכתב שם לענין איסור כלאים].

[משנ"ב שם]

ופירות אדמים, שקורין פאזימקע"ס⁹⁴ וכו', יבדעבד קשפוך 'בורא פרי העץ' יאכל רק מעט⁹⁵ כדי שלא תתבטל הברכה ולא יחרב⁹⁶.

(4) ופאזימקעס, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' פו) שהם כמו תות שדה, אך קטנים מהם וגדלים בחורף היערות על עשבים, וברכת שניהם [הגדולים והקטנים] 'בורא פרי האדמה'.

(5) עד שיברך על דבר אחר שברכתו 'בורא פרי האדמה' או 'שהכל', כמבואר בחיי אדם (כלל נא ס"ט).

וטעם הספק מבואר בחיי אדם (שם), שאף שהענף כלה לגמר בימות החורף מ"מ נשאר מן השורש למעלה בקרקע, ועל כן נחלקו הפוסקים בדינו אם נקרא עץ או לא.

(6) אמנם, לענין מי שמסופק אם בירך המוציא, מבואר לעיל (סי' קסו ס"ק מט) שיכול להמשיך ולאכול משום שספק ברכות להקל, וכן משמע לקמן (סי' רז ס"ק י וסי' רע"א ס"ק יח) שמדין ספק ברכות להקל, רשאי להמשיך לאכול, אלא שמשמעות דברי החיי אדם (שם) שבענינו עיקר הדין כדעה שברכתו 'בורא פרי האדמה', ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' מ אות א) כתב כדברי המשנ"ב כאן, לענין מי שבירך בטעות ברכה שיוצאים בה ידי חובה רק בדיעבד, שיאכל מעט בלבד כדי שלא תיחשב ברכתו לבטלה. וביאר, שכיון שכל חתיכה שאוכל מחויב עליה בברכה אלא שיוצא בברכה הקודמת, אין כדאי שיצא בברכה של דיעבד, ולכן לא המשך במילואים עמוד 40

הלכות ברכת הפרות סימן רג

קי

באר הגולה
ג בתשובת הגאונים
ד שפלי הלכות מש
תשובת הגאונים
ה שם ר ברכות לו
יורא פ"א ושם
גפוש רש"י ז טור
דשם ר"ם מרש"ק

ג (ו) ג' על המאוז"ש, 'בורא פרי האדמה': ד' על פרות שמוציאין *אילני (ב) [ג] סרק, (ה) 'שפלה':
ה (ו) 'בני-אפא, אף-על-גב דבש'לן והוון פרות אינו מברך (ז) אלא 'שפלה': ו * על זנגביל
(ח) שמרקחים אותו כשהוא רטב, 'בורא פרי האדמה'. ונראה שהוא הדין אם מרקחים (ט) אותו כבש בין
שעל-ידיך הוא (י) ראוי לאכילה, (א) [ג] (יא) הזנגביל עקר ומברך עליו 'בורא פרי האדמה': ז 'בשמים
(יב) שחוקים ומערבים עם סקר, (ד) [ז] (יג) הבשמים עקר ומברך עליהם כדין ברכת אהם בשמים:

שערי השוכה

וצוק"ר² לדעת הטור, ע"ש, ועין בוראפריים פשוט הכג"א, וכן עקר שאין לברך רק
שפלה ונפא בזה, אם לא שפלה ונפא לכלל הפרי ולשמות מים אכל אי"צ לעשות כן
במקומו: [3] סרק, עב"ט, ויבר"ט. כתב בשם הק"ר לברך בפח"ע וכן עמ"א דבר:
[ג] הזנגביל, עב"ט. ועין בלקוטי פרי"ח שיש לדק בזה מדין חובי וברתי כו' ועין פ"א
מזה, ועין בעמק-ברכה דמקומות זנגביל וכיוצא הנינו בשמקחיו חתיכות ממנו, אכל אם
הוא כעוף וכתוב צד שאינו נבר מה הוא, אפ"י שיוצד שהוא זנגביל מברך שפלה, ועין
סימן רד סעיף יא. ועין בע"ת דפרקת חזקת שקורין קרי"ן לברך בפח"א ובר"א כתב
דמברך שפלה, ועין פ"א שעקר קא"ר: [ז] הבשמים עקר, עב"ט. ועין במשקבות
זכב זמב דאותו שמרקחין גוא"ט ששמיין עם אגודים מערבים בהוכם, אפשר

באר היטב

לאכילה פלל איכ אין לברך אלא על המשקה שבתוכו, מ"א: (ב) סרק, ט"ז
השלה דלא אמר כן אלא במינים גרועים הרגילים להיות בעצי היער כגון
תפוחים קטנים ואגסים שאינם ראויים לאכילה כשהם חיים, אכל תחתם כשהם
שוחים הרבה על הסנה הם טובים לאכלם חיים, מברכין בפח"ע. ואנו בכל יום
מברכין בפח"ע על אגודים קטנים הנלקטים בעצי-יער, עכ"ל, וכ"כ המ"א ועין
יד-אהרן: (ג) הזנגביל עקר. וה"ה בפשולין זנגביל ואוקלים אותו לרפואה
מברך בפח"א, וכן על פלפלין שמרקחים אותם בפח"א, אכל בעיטור"ר מברך
שפלה, עמ"א. זנגביל ופלפלין יבשין ששולו עובר-כוכבים שרי, מ"א:
(ד) הבשמים עקר. צוק"ר עם אינגב"ר³ כתיב ויש שם צוק"ר הרבה כמו
האינגב"ר, אפ"ה מקרי הצוק"ר טפל לגבי האינגב"ר ומברך על האינגב"ר בפח"א
ש"ה. וכן ששמיין ששמיין אותו כדבש מברכין עליהם בפח"א דלא קצת

באר הגולה

אם בנך פרי העץ' או 'פרי האדמה' יצא:
* אילני סרק. הנינו שגדלין מאליהן בלא זריעה וניטעה, ואינו ראויין
לאכל חייין רק על-ידי בשול וטגוין, לכן בברכתן 'שפלה', אכל
הגדלים על-ידי זריעה וניטעה, אפלו שאינן טובים לאכל חייין מברך אחר
שנתבשל, על של עץ 'בורא פרי העץ' וצל של אדמה 'בורא פרי האדמה'
[אחרונים]: * על זנגביל שמרקחין אותו. עין בשערי-השוכה בשם
צמק-ברכה דדוקא כשמרקחין חתיכות ממנו, אכל אם הוא מעוף וכתוב
עד שאינו נבר מה הוא, אף-על-פי שיוצד שהוא זנגביל מברך 'שפלה',
ולא בתנאי, דהלא מבאר לקמיה בסעיף ז דבשמים שחוקים וכו', והנינו אף
כששחוקים לגמרי: ואפלו למאן דמחמיר בתמרים שעשאן כעין עשה שאבד
ברכתו תקופתו, וכמבאר בסימן רב סעיף ז בפג"ה, אפלו הכי לענין בשמים
מודו דאף כשנמוס לגמרי אפלו הכי מברך ברכתו תקופתו, הואיל דאיתיהו
בכתי לכתש לגמרי, וכמבאר בתריומת-הדשן סימן כט, שהביא מקור לזה
מדברי רש"י שפרש על הימלתא: בשמים בתושבין הספסוקין ברכש, עין שם,
והלא הימלתא קאי גם על זנגביל, כדמכות בגמרא. אכ"פ מוכח דאף
כשהוא שחוק ונתוש אפלו הכי מברך ברכתו הראויה משום דאיתיה

משנה ברורה

עם הקלפה והגרעין, (ו) מפל מקום הלא באמת הקלפה והגרעין
אין ראויין לאכילה פלל: ג (ד) על המאוז"ש 'בורא פרי
האדמה'. גם כן הטעם כמו בתחומים: ד (ה) 'שפלה'. (ח) דלא
חשיבי לברך עליהן 'בורא פרי העץ', דכמו עין בעלמא ניהו.
(ט) ולא דמי לתותים שבסעיף ב דחשובין על-כל-פנים פרי, אף
שגדלים נמי בסנה דהוא באילן-סרק, דהם טובים לאכילה חיים
כשהם שוחים הרבה על הסנה ומתבשלין, אלא שאין הענף מתקדם
משנה לחברתה, אכל כן מדין בפרות גרועים, כגון תפוחים
קטנים ואגסים קטנים הגדלים בעצי היער, שאינם ראויים לאכילה
כשהם חיים, ועל-כן אינם חשובין בכלל פרי ואפלו בשלם, ולכן
מברך עליהם 'שפלה'. (י) ואגודים קטנים הנלקטים בעצי היער
שהם טובים לאכילה, פרי גמור הוא ומברך על זה 'בורא פרי
העץ'¹⁸, וכן על אגודים, בלשון-אשכנז קאסטה"ר בער"ן, אף
שגדלים על קוצים נהגו העולם לברך 'בורא פרי העץ', אכל על
פרי אדם שגדל על קוצים, שקורין בלשון-אשכנז האנסוטיין; וכל-

שכן על המינים שגדל על אטדין, וקורין בלשון-אשכנז שלום-קערש"י¹⁹, ובלשון פולין פיאניצ"עס, מברכין 'שפלה', (יא) שאינן
חשובין וגם שגדלין על אטדין: ה (ו) בני-אפא. הנינו ענבים קטנים שרגילין להמצא בהדסים: (ז) אלא 'שפלה'. דלא חשיבי,
וכיון לזה פרות שמוציאין אילני-סרק: ו (ח) שמרקחים אותו. אשמעינן דעל-ידי ריקוח שמרקחין אותו כדבש לא נשתנה ברכתו
מאלו אכלו חי דברכתו 'בורא פרי האדמה', וקדלעיל בסימן רב סעיף יח: (ט) אותו יבש. רוצה לומר: אף דזנגביל יבש אין
מברכין עליו פלל, וכבסימן רב סעיף טז, הכא דעל-ידי ריקוח נעשה ראוי לאכילה, חזון לברכתו הראויה [ואין להקשות מאגו רה,
דאיתא שם בסעיף יד דאף שנתקן על-ידי בשול כדבש מפל מקום ברכתו 'שפלה', (יב) דהתם הפרי לא הוצי' צדן זמן בשולו, מה
שאינו כן הכא דהפרי כבר נתבשל. אלא שמתחת יבשותו לא היה ראוי לאכילה, ולכן מהגי כשמרקחין ועושהו ראוי], והוא הדין
(יג) כשמרקחין פלפלין יבשין, גם כן ברכתו 'בורא פרי האדמה': (י) ראוי לאכילה. וכן (יד) כשצולין זנגביל ואוקלין אותו
לרפואה, בין דחיי לאכילה על-ידי כה, אכל ציטור"ר מברך 'שפלה', כיון דעביד לטעמא ולא לאכילה¹⁴. מרקחת של (טו) חזרה
(שקורין קרי"ן) ברכתו (טז) 'שפלה', אכל מרקחת של רעטי"ה¹⁵ משמע (ח) מכמה אחרונים דברכתו 'בורא פרי האדמה', ואפלו אם
עושה מקלפתו גם-כן לא נשתנה הברכה¹⁶: (יא) הזנגביל עקר. ואפלו ריקוח עובר-גדולים, (יב) אין בו משום בשול עובר-גדולים,
שקורין נאכלין חייין על-ידי תערובות צוק"ר¹⁷. אכל שאר כל מיני פרות או ירקות וכן עלי נרדים, כל שאינו ראוי לאכל אותו חי, אם
בש'לן או ריקוח נכרי אסורים משום בשול עובר-גדולים: ז (יב) שחוקים. הנינו, אף כשהם (יט) שחוקין ונמוחים לגמרי עד שאין נבר
בהם האון הראשון פלל, אפלו הכי לא נשתנה ברכתו על-ידי זה לכלי עלמא, דדרך הבשמים לכתש באפן זה¹¹: (יג) הבשמים עקר.
הנינו אפלו כשהיה צוק"ר (כ) הרב ומעט בשמים¹⁸, וכעין שנהגין בינינו לעשיה מאג"ן-פולווע"ר¹⁹, שמערבין צוק"ר הרבה עם

שער הציין

(1) מגן אברהם: (2) מגן אברהם: (3) ש"ו ושא"י (4) ש"ו וכן מיכת משפן אברהם: (5) עלת-תמיד: (6) מגן אברהם: (7) מגן אברהם:
(8) עין פרי מגדים ומגן-גבורים: (9) ומשמע בפרי-מגדים דאפלו כשאוכלו חי אפשר דברכתו 'שפלה'¹⁶: (10) כן מצד בפרי-מגדים וכן בתני-אדם:
(11) מסקנת הפג"א אברהם וכן כתב התני-אדם: (12) רוצה לומר, ואינו דומה למה שמבאר בסימן רב סעיף קטן נב דעריך שיהא נבר מהותו והאון, דהכא
לענין הבשמים שדרכן בקח מודו עלי עלמא, הנינו אפלו לדעת הג"ה שבסימן רב סעיף ז, וכמבאר בהנ"ל בתרומת-הדשן סימן כט: (13) פרי-מגדים:

תרגום: 1 בנות. 2 סר. 3 זנגביל. 4 עין סימן רד, משנה ברורה סעיף קטן נג. 5 מין דברכן. 6 צנון. 7 אבקה לקבה.

